

RAONS DE LA GRAFIA SON MOJA I NO SON MÒGER

Cosme Aguiló Adrover

XVII Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Santa Margalida, 2004

Son Moja és el nom d'un antic terreny de conreu amb arbres, avui urbanitzat i abans ja molt dividit, situat a Mallorca, en el terme de Santanyí, a uns 1500 m de la població, entre es Torrent d'en Manento i es Torrent de sa Tanca.

L'ús escrit del topònim sempre s'ha fet des de la incoherència de múltiples grafies, tant en els poquíssims documents que en coneixem, com en els rètols actuals indicadors del nucli urbanitzat. L'Ajuntament de Santanyí, fa poc temps, va acordar unificar-les i aquesta decisió va generar la petita investigació que m'és grat exposar avui en aquesta reunió d'estudiosos de l'onomàstica.

Sempre havíem considerat escaient escriure *Son Mòger*, pel fet que el topònim era basat en un cognom mallorquí (un *son* antic no sol regir altra cosa) que ha arribat a l'actualitat transcrit amb una bategant final, òbviament muda, com és habitual en mallorquí.

Mòger perviu a Mallorca com a cognom i com a malnom. El DCVB, s. v., registra el llinatge a Lluçmajor, Campanet i Selva i no en dóna cap etimologia. F. de B. Moll (1982: 116) transcriu la pronúncia fricativa [ˈmɔʒə], tot classificant l'antroponim entre els d'origen germànic i, sense oferir un ètim segur, es limita a apuntar una possible relació amb el cognom català *Motger*, igualment germànic, relació difícil, ja que no s'explica el desplaçament accentual. El DCVB reporta també aquest antroponim amb la grafia *Mutjé*.

La documentació mallorquina del segle XV mostra que al costat de la pronúncia fricativa se'n va desenvolupar una altra d'africada, amb les grafies *Motge* i *Motger*, ambdues llegibles com a [ˈmɔʒə], ja que, tractant-se d'una variant de la mateixa família i a vegades del mateix individu, no sembla que la segona s'hagi d'interpretar com a *Motger*, amb pronúncia oxítona i no paroxítona. A Campanet la pronúncia actual del cognom *Mòger* és l'africada [ˈmɔʒə], mentre a Santanyí segueix sent fricativa (com *plaja* i no *platja*).¹

Del topònim, no en tenim testimoniatges antics, sinó sols dues ocurrences molt recents, ambdues amb bategant final: el 1818, *Son Mòger* (*Apeo* de Santanyí) i el 1909, *Son Mòjer* (Papers de Cas Guaret Vell).

¹ Segons una amable comunicació verbal de Damià Ferrà-Ponç.

La documentació més antiga del cognom a Mallorca² no reflecteix mai la consonant final, la qual comença a aparèixer el 1426. Aquesta és la relació:

1336, *Moga*, monedatge d'Inca (J. Miralles: 1997, p. 714).

1357, *Moge* (Miralles: 1984, p. 143 i 169).

1359, *Moga*, homes d'armes de Binimala (Miralles: 1997, p. 714).

1359, *Moge*, homes d'armes d'Huialfàs, de Binimala i de Sencelles i homes d'armes de Montuiri (Miralles: 1997, p. 714).

1404, *Moge* (G. Llupart, 1980, p. 121).

1416, *Moga* (G. Llupart, 1980, p. 125).

1426, *Moger* (G. Llupart, 1980, p. 126).

1435, *Moye* (G. Llupart, 1980, p. 128).

1436, *Motge* (G. Llupart, 1980, p. 128).

1438, *Moger* (G. Llupart, 1980, p. 129).

1485, *Moge* (G. Llupart, 1980, p. 171).

1485, *Motger* (G. Llupart, 1980, p. 172).

A parer meu, el cognom mallorquí *Moja* (avui grafiat *Mòger*, amb una consonant paragògica que no es realitza fonèticament), prové, com tants altres llinatges mallorquins,³ d'un poble homònim del Principat, situat, aquest, en el municipi d'Olèrdola, a l'Alt Penedès, a 2 km de Vilafranca.⁴ Hi ha dos indrets més amb el mateix topònim, l'un vora la fortalesa de Biure, al sud-oest de Santa Coloma de Queralt (mapa 61 de l'*Atlas Topogràfic de Catalunya*) entre Barberà de la Conca i Cabra del Camp (mapa 75 de la mateixa obra). És presumible, encara que res no en sé, que els noms d'aquests dos indrets de menor entitat poblacional siguin trasllats del primer. Recordem també que a Barcelona hi ha el Palau *Moja*.

L'etimologia d'aquest lloc no és fàcilment abordable. J. Coromines (*Onomasticon Cataloniae*, s. v.) descarta una base *Modius*, impossible fonèticament. També rebutja les propostes de Griera i Pere Català com a variant de molló 'fita', que amb raó etiqueta d'absurdes. Diu que és vague pensar en ètims preromans i assaja trobar paral·lels en les formes antigues de *Monza* (Llombardia) i en noms de la planta *Cistus monspeliensis* com *moudjo* (Llenguadoc), *motgera* (rossellonès), que té la variant *motja*, la qual es pronuncia amb la vocal tancada. Al final esmenta com a més fundades dues etimologies basades en l'àrab: segons la primera seria un derivat de *muja* 'lloc aigualós'; la segona emparentaria el nom amb el barranc de *Mautx* del terme de la Nucua, també relacionat amb l'aigua. En definitiva: res no se sap amb seguretat de l'ètim.

Però si l'ètim és incert, la qüestió de l'absència de bategant final és fora de dubtes en totes les mencions del topònim penedesenc (J. Coromines: *id.*): *Moia* (981), *Mogia* (1011). En el segle XI dos documents llatins, una mica desconcertants, transcriuen «castro *Mox*» (1068), «castro *Mocho*» (1080). A partir dels inicis del segle XII, la forma moderna *Moja* (grafuada *Moia*, *Moya* i *Modia*) és constant.

De tot això es dedueix que la *r* final de la grafia *Mòger* és espúria, afegitò analògic dels escrivans a partir del segle XV, que devien basar les fluctuacions en les de topònims preromans i araboberbers com *Bóquer*, *Míner*, *Cúber*, *Bèquer*, *Síller*, *Tènger*, *Monnàber*,

² Em plau agrair a Antoni I. Alomar el seu inestimable ajut en la recerca documental del cognom.

³ No apareix al treball de J. ROSSELLÓ LLITERES i J. A. VIDAL RETTICH, *Incidència de la toponímia catalana sobre els llinatges de Mallorca*, «Publicacions de l'Arxiu Diocesà», (Palma de Mallorca, 1982).

⁴ *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, p. 114.

que podeu veure grafats en el mapa Despuig (1784) amb vocal final: *Boca, Mina, Cuba, Beca, Silla, Tange, Monnaba*. D'altres han arribat a l'actualitat amb aquesta vocal: *Selva, Tanca, Pula*. Sabem que el primer tenia la mateixa consonant i, contra l'aparença, no basa el seu ètim en el llatí SILVA.

I doncs, si els llinatges són de les persones i poden transcriure's segons la tradició o la voluntat de normativització (*Suñer / Sunyer, Covas / Coves, Truyols / Trullols, Vercher / Verger*), els topònims són de tots els usuaris de l'idioma i quan la tradició gràfica no té un gran arrelament, com és el cas de Son Moja, és convenient que la grafia s'adapti a l'ètim, sempre que no distorsioni la pronúncia i la del topònim santanyiner, que és fricativa com la del Principat (a Vilafranca del Penedès diuen que «a Moja, poca gent i boja») ha de veure desaparèixer, segons el meu parer, una consonant final que no fa sinó desfigurar la forma antiga del cognom, allunyar-la dels orígens i enfosquir, més encara, la seva etimologia.

BIBLIOGRAFIA

- M. ALCOVER i F. DE B. MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, vol. 7 (Palma de Mallorca, 1977).
 J. COROMINES, *Onomasticon Cataloniae*, Curial edicions catalanes, vol. V (Barcelona, 1996).
 GENERALITAT DE CATALUNYA i INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (Barcelona, 2003).
 INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA, *Atles topogràfic de Catalunya, 1: 50 000*, Generalitat de Catalunya, vol 2 (Barcelona, 1995).
 G. LLOMPART MORAGUES, *La pintura medieval mallorquina, su entorno cultural y su iconografía*, ed. Lluís Ripoll (Palma de Mallorca, 1980).
 J. MIRALLES I MONSERRAT, *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*, vol. II, editorial Moll (Mallorca, 1984).
 J. MIRALLES I MONSERRAT, *Corpus d'antropònims mallorquins del segle XIV*, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona, 1997).
 F. DE B. MOLL, *Els llinatges catalans*, editorial Moll (Mallorca, 1982).